

Original scientific paper
UDC 931:61 / 362.11 / 06.01 / 497.1 "12"

Dorde MILOVIĆ

Znanstveno društvo za historiju zdravstvene kulture Hrvatske, Rijeka

UBOŽNICA SVETOG DUHA U TROGIRU U SVIJETLU PROPISA TROGIRSKOG STATUTA*

Predmet ovoga rada nije bavljeno u cjelini nastankom, djelovanjem i trajanjem Ubožnice svetog Duha u Trogiru u svijetlu širih arhivskih, odnosno arhivsko-povijesnih istraživanja, što ostavljamo drugima ili odlažemo za drugu priliku. Ovim radom nastojimo samo sagledati ovu značajnu srednjovjekovnu ubožnicu u svijetlu propisa Trogirskog statuta, odnosno njegovih Reformacija, i time dati samo određen prilog ukupnom sagledavanju šireg problema života i rada ove značajne ubožnice u cjelini.

Trogirski statut iz 1322. god.¹ (a koji svojim Reformacijama siže i u znatno kasnije vrijeme) je puni odraz života, razvoja i prilika trogirskog društva svojeg vremena i kao takav regulirao je sve važnije društvene odnose na području trogirске komune. Pošto je u Trogiru postojala i djelovala Ubožnica sv. Duha, sa svojom poznatom karitativnom djelatnošću zbrinjavanja ubogih, to ona i njena djelatnost (sa svim konkretnim problemima koji su se u vezi s tim javljali) nije mogla ostati izvan pažnje statutarne propisa.² Tako II knjiga Reformacija (Reformationum. Liber secundus) posvećuje problemima vezanim za djelovanje i život Ubožnice sv. Duha u Trogiru čitavu glavu 19. pod naslovom "De administratione hospitalis sancti Spiritus et legato solidorum X" (tj. "O upravljanju Ubožnicom sv. Duha i legatu od deset solida").³ Propis o kojemu je riječ datiran je sa 21.II 1428. god., pri čemu treba imati na umu činjenicu da II knjiga reformacija (koja inače ima 86 glava) sadrži propise u vremenskom rasponu od 1420.god. (godina zadnjeg pada Trogira pod mletačku vlast) pa sve do 1537. god., a njeni propisi pretežno reguliraju privatnopravne odnose u

*Saopšteno na Naučnom skupu "Značaj i uloga III sveslavenskog liječničkog kongresa održanog u Splitu 5-8. X 1930. godine" u Splitu 5.X 1990. godine.

Trogirskoj komuni toga perioda. Prema tome, propisi koji se odnose na Ubožnicu sv. Duha u Trogiru važe od 21. II 1428. god. (kada su donešeni) pa unaprijed.

Ubožnica je ovdje bila ustanova bratovštine s karitativnim ciljem zbrinjavanja ubogih u najširem smislu riječi. Sam propis daje također nekakvu, iako nedovoljno određenu, definiciju, odnosno svoje gledanje na ubožnice: "...u koje se smještaju ljudi radi spasa duša i radi održavanja života". Odmah zatim slijedi konstatacija o toliko lošem stanju Ubožnice sv. Duha u Trogiru "da joj prijete propast", radi čega je odlučeno (radi se o odluci kneza i sudaca) da se o ovoj ubožnici donese poseban statutarni propis, da se stavi pod stalnu zaštitu zakona ("...da se od sada unaprijed statutarno odredi i kao zakon neopozivo primjenjuje..." - misli se na ono što iza toga slijedi u ovim propisima glave 19. II knjige Reformacija).

Nema sumnje da je prvenstveno materijalno stanje Ubožnice (u vrijeme donošenja ovih propisa) bilo krajnje zabrinjavajuće pa stoga propisi ovaj problem rješavaju temeljito (za to i za sva naredna vremena) utvrđujući način stalnog i permanentnog pritanja prihoda u korist Ubožnice. Propisi su ovdje jasni i decidirani i njima se određuje doslovce: "Svaki građanin i stanovnik trogirskog distrikta kada pravi svoju oporuku dužan je i mora ostaviti u korist imovine spomenute ubožnice barem⁴ deset malih solida. A ako bi uslijed zaborava ili iz drugog razloga to izostavio i ne bi ostavio spomenutih deset solida, onda povjerenici⁵ tog oporučitelja moraju dati iz imovine samog pokojnika spomenutih deset solida". Na ovaj način materijalna strana Ubožnice bila je osigurana.

Pošto se dalje u glavi 19. II knj. Reformacija konstatira da su do tada "župani sv. Duha i drugi koji su upravljali Ubožnicom krajnje nemarno i loše vodili brigu o ubožnici ...tako da je samoj ubožnici prijela propast a siromasi koji su u njoj bili sklonjeni trpjeli su svakojake nedaće..." statutarni propisi razrješavaju i ovaj problem uz maksimalnu opreznost i s ciljem onemogućavanja za ubuduće svakog eventualnog dajleg nemara, zloupotrebe, utaje ili slično. Istodobno te mjere trebaju osigurati kontinuiran i nesmetan rad i razvoj Ubožnice u pitanju, opravke i održavanje zgrade kao i savjesno gospodarenje njenom imovinom. U tom pravcu statutarni propisi nalažu:

a) Župani bratovštine na kraju svoje službe moraju odmah položiti račun (i pokazati dokaze) o svom upravljanju, što će reći (propisi su ovdje sasvim decidirani): "...o svim novcima i drugim stvarima koje su prošle kroz njihove ruke za čitavo vrijeme njihova službovanja (i to) u prisutnosti gospodina kneza i njihovih sudaca koji tada budu (u službi)".

b) Nakon svakog polaganja računa dužni su predati sav novac koji se još nalazi u njihovim rukama.

c) Taj novac, zajedno sa svim novcima koje su s vremena na vrijeme ubirali ("...u vidu prihoda ili na drugi način...") moraju pohraniti u jednu škrinju,⁶ koja mora imati dva ključa, pri čemu jedan od tih dvaju ključeva drži knez, a drugi ključ drži župan.⁷

d) Ova škrinja s novcem u pitanju mora se držati u sakristiji stolne crkve (dok se ne odluči gdje je inače treba smjestiti).

e) Županima se zabranjuje da ne smiju dati da se ustupe u zakup prihodi sv. Duha (misli se vjerovatno na Bratovštinu sv. Duha u okviru kojeg je postojala i djelovala

Ubožnica sv. Duha o kojoj je ovdje riječ) i da ne smiju dopustiti bilo kakav izdatak veći od pet libara bez kneževog znanja i dopuštenja. Navodi se odmah i razlog: "...da bi se spomenuta ubožnica obnovila, uredila, popravila i u dobrom stanju održala".

f) U cilju zaštite da se nekretnine Bratovštine i Ubožnice ne bi osipale zabranjuje se njihova prodaja i svako otuđenje bez dozvole kneza i sudaca. Za slučaj da bi bilo drugačije postupljeno svaka takva prodaja, odnosno otuđenje, ima se smatrati bez svake pravne valjanosti.

Na naprijed izloženi način statutodavac je zaista temeljito zahvatio i zakonski obradio probleme Ubožnice i trajno joj osigurao kako redovito pritanje sredstava, tako i krajnje savjesno upravljanje i tim sredstvima i Ubožnicom u cjelini.

Na koncu još nekoliko interesantnih napomena indirektno vezanih i za upravljanje Ubožnicom. Naime, pošto je ovom ubožnicom upravljao župan Bratovštine sv. Duha, statutarni propisi su⁸ striktno određivali i način izbora župana Bratovštine (koji je inače upravljao bratovštinom u pitanju, pa po tom osnovu i ubožnicom). U tom smislu, kada Bratovština želi izbor novog župana, mora za tu dužnost predložiti četiri osobe iz te bratovštine i dovesti ih pred kneza i suce, a oni tada izabiraju jednoga iz kruga predložene četvorice. Po isteku njegove službe taj župan mora položiti račun o upravljanju imovinom Bratovštine u roku od 15 dana (od prestanka službe) - u prisustvu jednoga suca (određenog od kneza) i u prisustvu "...drugih iz te bratovštine pred kojima je uobičajeno položiti račun".

LITERATURA:

Statuta et reformationes civ. Tragurii, Venetiis MDCCVIII; Strohal J., Statutum et reformationes civitatis Tragurii, Monumenta historico-juridica Slavorum Meridionalium, vol. X, JAZU, Zagreb, 1915.; Berket M., Cvitanić A., Gligo V., Statut grada Trogira, Splitski književni krug, Svjedočanstva, knj. 11, Split, 1988 (i tamo navedena literatura).

BILJEŠKE:

¹ Za prvo objavljivanje teksta ovoga statuta zaslužan je poznati povjesničar i Trogiranin Ivan Lučić (Lucius). Naime, on je priredio za tisak tekst statuta, ali ga je tek nakon njegove smrti objavio Jeronim Cippico (također Trogiranin) u Veneciji 1708. godine pod nazivom "Statuta et reformationes civitatis Tragurii". Drugo izdanje ovog Statuta priredio je akademik Ivan Strohal u Zagrebu 1915. godine (Statutum et reformationes civitatis Tragurii, Monumenta historico-juridica Slavorum Meridionalium, vol. X, JAZU, Zagreb, 1915). Najzad, ovaj Statut (prijevod na naš, uz dodatak i latinskog teksta) objavio je 1988. godine Splitski književni krug (Svjedočanstva, knj. 11) pod naslovom "Statut grada Trogira" (preveli i uredili Marin Berket, Antun Cvitanić i Vedran Gligo). Mi se u ovom radu služimo upravo ovim posljednje objavljenim tekstovima Statuta. - ² Termin "statutarni propisi" upotrebljavamo kako za propise samog Statuta tako i za propise kasnijih reformacija, pa bi ovaj izraz trebalo shvatiti u smislu: propisi pisanog prava Trogira toga vremena, jer Statut i Reformacije čine jednu kontinuiranu celinu, ma da se pojedini propisi razlikuju po vremenu donošenja i važenja. - ³ Statut grada Trogira, Splitski književni krug, Split, 1988, 226-227 (latinski tekst) i 291-292 (hrvatski tekst, prijevod). - ⁴ To je bio zakonski minimum ispod kojega se nije smjelo ići, ali se moglo ići iznad njega. - ⁵ Riječ je o povjerenicima za izvršenje oporuke. - ⁶ "...debeant poni in una capsula...". - ⁷ Jedan od načina osiguranja, da jedan od njih, bez znanja i uvida onoga drugoga, ne može škrinju (o kojoj je riječ) otvarati. - ⁸ Gl. 18, II knjige reformacija ("De electione zupani fraternitatis Sancti Spiritus").

Djordje MILOVIĆ

Scientific Society for History of Health Culture of Croatia, Rijeka

THE ALMSHOUSE OF THE HOLY SPIRIT IN TROGIR
ACCORDING TO THE REGULATIONS OF THE STATUTE OF TROGIR

Key words: History of Medicine; The Almshouse of Holy Spirit in Trogir; Trogir Statute.

Chapter 19 of the Second Book of Reformation of the Statute of Trogir (the regulations from 1428) dealt with the problems of the Almshouse of Holy Spirit in Trogir. Since the almshouse was in a very bad state during the enactment the regulations prescribed a steady and regular income in the first place: at least 10 solids according to each testament. The way of running the almshouse and the protection of its funds and property were determined strictly. The parishioners of the Holy Spirit Guild (who run the almshouse) had to report about their work and the property of the almshouse in detail at the end of their service. They also had to give over all the money to be found in the almshouse. The money was deposited in a chest with two keys – one kept by the district perfect and the other by the governor. The payment of more than five libars without governor's knowledge and permission were forbidden. It was also forbidden to give away any immovable property of the almshouse without the governor's and judges' permission.

The district perfect was elected among four persons nominated by the Guild of Holy Spirit.

(Rad je primljen u Uredništvu 20. XII 1990. god.)

Original scientific paper
UDC 931:61 / 615.838 / 615.835 / 497.1

Vera GAVRILOVIĆ

Naučno društvo za istoriju zdravstvene kulture Srbije, Beograd

DUBROVNIK KAO KLIMATSKO LEČILIŠTE
PREMA ISTRAŽIVANJIMA DR ĐURA ORLIĆA*

Danas je nauka toliko ispitala način klimatskog lečenja i uticaja raznih klimatskih činioca: vazduha, toplote svetlosti, vetrova, meteoroloških prilika itd. da je moguće pouzdano odrediti koje je mesto za koju bolest pogodno.

Značajan prilog upoznavanju Dubrovnika kao klimatskog lečilišta dao je dubrovački lekar dr Đuro Orlić¹, koji se godinama bavio ovim istraživanjima. Dokazao je da ovo lečilište ne čini samo blaga klima poznatim. Osim promene, vazduha koja se toliko preporučuje kako slabim i bolesnim, tako radom i brigom zamorenima, veoma je značajan uticaj prirodne lepote jednoga kraja. Ispitujući ovu problematiku on je analizovao sve što Dubrovnik čini klimatskim lečilištem.

Dubrovnik ima odgovarajuću prirodu i blagu klimu koja povoljno deluje na zdravog i bolesnog čoveka, osobito onog kome preta teška bolest, ili je disponiran za oboljevanje od tuberkuloze. U svakom kvadratnom metru primorskog vazduha ima 2 do 22 mg natrijum hlorata, već prema udaljenosti od mora. Zato se od ovog vazduha povećava apetit, jačaju mišići, uređuje varenje i cirkulacija, a jača nervni sistem. Najlepše je vreme od februara do jula, a ko hoće da suzbije bolest ili postigne rekonvalescenciju, mora ostati više meseci u dubrovačkom podneblju, koristeći

*Ovaj rad posvećujemo prim. dr Đuru Orliću (1886-1981), dugogodišnjem dubrovačkom lekaru, koji je ceo radni vek proveo u ovom gradu, a povodom desetogodišnjice smrti. Iako se neki njegovi stavovi ne slažu sa gledištima savremene medicine, oni nisu komentarisani. Odužujemo mu se kao dugogodišnjem članu Naučnog društva za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije, sada Savez naučnih društava za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije, i saradniku ovog časopisa. *Uredivački odbor.*

Saopšteno na Naučnom skupu "Značaj i uloga III sveslavenskog liječničkog kongresa održanog u Splitu 5-8. X 1930. godine" u Splitu 5. X 1990. godine.